

NÄRINGSLIVET

Se även under respektive sockenbeskrivningar

Före industrialiseringen

GÄSTGIVARGÅRDEN, ULVESUNDSKROGEN, GAV RUM FÖR KUNGENS GÄSTER. *Omskriven av Topelius.*

Kungsörs anrika gästgivargård hör väl till de äldsta serviceinrättningarna i Kungsör. Den fick sina skjutsrättigheter 1648. En ny byggnad, Ulvesundskrogen, uppfördes 1658 på order av Knut Kurck som var landshövding 1651–1660. Enligt gästgiveristadgar skulle det finnas ett gästgiveri med högst två mils mellanrum utefter allmän landsväg. Krögaren Lars Nilsson fick själv bekosta uppbyggnaden. Här fick troligen rådherrar och andra högre kungsgårdsgäster övernatta då de skulle besöka kungen på Kungsudden. Zakarias Topelius skriver i Fältskärens berättelser att kungen inte kunde bjuda härberge på kungsgården. Besökarna var nödsakade att ta kvarter på andra sidan ån. Greve Bertelsköld fann alla rummen i värdshuset (gästgivargården) upptagna av resande, ty i kungens närhet samlades en mängd folk av alla stånd som hade ärende till kungen.

Det lär ha funnits bestämmelser om att det skulle finnas tre avdelningar på gästgivargården – en för adelsmän, en för hederligt folk och en för vanligt folk. Gården med gästgiverirättigheter köptes 1664 av Erich Olofsson Barck. Köpet stadfästes vid ting på Kungsörs gård 1668. I ett brev daterat Stockholm i mars 1673 skrivs att Olofsson Barck ska förunnas konfirmation av nämnda krog mot ett visst arrende. Den förnyas 1681 då kungen hänvisar till det myckna arbete och den stora "bekostnad" som använts till förbättrande. Barcks namn står på en kyrkklocka som församlingen köpte 1673. Där står: WÄLT (wälbetrodde) ERIK OLOFSSON BARCK ULFSUNDS CAPELLES FÖRESTÅNDARE"

Förmodligen var han kyrkvärd i det av Johan III uppförda träkapellet, Ulvsunds kapell, som låg i gamla kyrkogården nedanför Kung Karls kyrka. Han dog 1673 och fick sin grav i kapellet. Den tyvärr svårlästa mossbelupna gravstenen, med mycket text, finns fortfarande kvar på samma plats, medan kapellet är borta sedan 1736.

Omkring 1757 brann krogen ner, men en ny uppfördes en tid därefter. Kvartermästare Ahlbom ägde en krog vid färjestället vid ån. Enligt Västmanlands land-

Gästgivargården i mitten av 1900-talet. Ur hembygdsföreningens samlingar.

bok 1811 ägde han också gästgivargården men sålde den 1836 till sin måg, gästgivare Carl Erik Blomberg. Denne rev emellertid byggnaden på 1840-talet och uppförde istället ett nytt stort "hotell" som fortfarande finns kvar vid Kungsgatans södra sida, strax öster om Drottninggatan. Här var skjutshåll med hästar för resande med ett tjugotal drängar och pigor jämte ett tiotal hållkarlar och skjutspojkar. Blomberg överlät rörelsen 1879 till A. F. Hagström, "Brännvinskungen", som drev den till sin död 1909. Han lät 1897 bygga ett kuskboställe intill Gästgivargården vilket brandskadades och revs 1963.

Gästgivargårdens byggnad 2009. Istället för att restaurera den vackra putsfasaden, med sina utsmyckningar, har man på 1980-talet bytt fönstren och spikat på en intetsägande träpanel.

Som nämnts i del 1 installerades Kungsörs första telefonanläggning i Gästgivaregården och den var troligen samhällets första byggnad som försågs med gasljus-installation. Under några år omkring 1950 bedrevs ingen gästgiverirörelse i byggnaden, men efter renovering öppnades den 1956 av Mimmi Larsson. Hon hade en stor antikvitetsamling som hon placerade ut i gästgivargårdens åtta rum till gästernas trevnad. Tre år senare arrenderade hon ut gården till Karl-Axel Andersson. Idag är den en gång vackra byggnaden helt förvanskad och intetsärande.

FISKE OCH FISKODLINGAR

Gustav Vasa annekterade laxfisket i Hedströmmen vid Grönö-Kallstena-Östuna för Kungsörs kungsgårdsräkning. Han klagade 1545 på fogden för att han inte fått veta hur mycket lax som man tagit upp vid Grönö. Inte heller hade han fått uppgifter om hur mycket "god mälarfisk, gode gäddor eller annan god fisk man torakat. Som framgått av *Kungariket Kungsör del 1*, fiskades mycket lax vid Grönö redan på 1500-talet. Fisk utgjorde en viktig del av livsmedelsförsörjningen. Gäddor, ål etc. fångades i eldsken med nät eller med ljuster. I Arbogaån och Galten använde man också mjärdar, katsor, håvar och nät anpassade till olika sorts fiskar t.ex. abborrnät, aspnöt osv. Aspen är idag upptagen på Bernkonventionens lista över hotade fiskarter. För att försöka rädda arten i Sverige är det fiskeförbud efter asp under perioden april-maj i alla vattendrag som mynnar ut i Hjälmaren, Mälaren och Vänern.

Av Karl XI:s almanacka framgår att det var mycket notfiske och notdragning vintertid vid Kungsör vilka han gärna tittade på och kanske deltog i.

Aspen är en rovfisk bland karpfiskarna och blir 40–60 cm lång och väger 3–4 kilo och idag hotad på grund av förstörda lekplatser och vandringshinder. För att försöka rädda den har fiskeriverket utarbetat ett åtgärdsprogram. Vid bl.a. Kallstena finns denna informationstavla uppsatt om den hotade fisken.

Siken som hör till laxfiskarna är en utmärkt matfisk och väger som mest 6-7 kg.

A. G. Barch skrev vid sin resa genom Västmanland 1772 att man tog upp mycket sik i Arbogaån med notredskap.

"Det är ej annat än vanliga sommarnoter. Torparen och bönderna vid Kungsör använder 2 sammansatta nät med särskild kil, varmed de också få sik. Vid var not hållas 3 á 4 karlar. Dessa Arbogaå-sikar väger 3 á 4 marker styck, (1 marker = omkring 0,5 kilo) men man får även de som väger 6–8 marker."

I landshövdingeberättelsen 1832–36 kan man läsa att den sik som man fångar i Arbogaån är känd för sin godhet. I slutet av 1800-talet, 1885, hade Kung Karls socken fiskevatten vid socknens lastplats. Det var utarrenderat till brovakten G. Fägerström.

GÖSEN, EN VIKTIG FISK

Bertil Waldén skrev i mitten av 1950-talet att gös var Mälarens ekonomiskt mest betydelsefulla fisk. Redan på 1880-talet insåg man gösens värde. Man tog upp gösrom ur Arbogaån och sålde den över hela Sverige och även till Norge och Danmark. År 1907, då Kungsör

Sänkhåvsfiske i Arbogaån var ett spännande skådespel. Man fångade främst gös, asp och sik med sänkhåv. Ur hembygdsföreningens samlingar.